

מנין לאריג כל שהוא טמא מציץ

[מאמר מתוך: עיונים בדברי חז"ל ובלשונם לרב חנוך ארנטרווי]

בשבת ס"ג ע"ב מסופר שרב דימי בא מא"י לבבל ומסר בשם ר' יוחנן "מנין לאריג כל שהו שהוא טמא, מציץ". על זה מקשה אביי "וציץ אריג הוא, והתניא ציץ כמין טס של זהב ורוחב שתי אצבעות ומוקף מאוזן לאוזן... ואמר ר' אלעזר ב"ר יוסי אני ראיתיו בעיר רומי וכתוב קדש לה' בשיטה אחת". ובזה מסתיים הויכוח. אח"כ בא רב דימי לנהרדעא ושלח להם: "דברים שאמרתי לכם טעות הם בידי, ברם כך אמרו משום ר' יוחנן, מנין לתכשיט כל שהו שהוא טמא מציץ; ומנין לאריג כלשהו שהוא טמא מ-או בגד".

על זה יש לשאול מעיקרא מאי קסבר? וכי עד שלא הגיע לנהרדעא לא ידע רב דימי שציץ אינו אריג? ועוד, למה נזקק אביי לברייתא, וכי לא כתוב בתורה במפורש שהוא זהב טהור?

נראה לי שעלינו להשתמש כאן בכלל "דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר". בחולין קל"ח ע"א מובאת ברייתא: "כיפה של צמר היתה מונחת בראש כה"ג ועליה ציץ נתון לקיים מה שנאמר ושמט אותו על פתיל תכלת". על רקע זה מקבלת סוגיתנו משמעות אחרת לגמרי. מן הברייתא ההיא הסיק רב דימי שאריג כל שהו טמא שהרי ה"כיפה" שייכת לציץ שהוא אחד מבגדי כה"ג, ולכן היא "דבר חשוב" (רש"י) ומקבלת טומאה. אביי טוען כנגד זה שתי טענות:

(א) הציץ אינו אריג שהרי נאמר "זהב טהור".

(ב) בברייתא שהוא מביא מתואר הציץ לפרטיו, ואף ראב"י ראהו ברומי ולא נזכר שם שום אריג. בזה רצה אביי להוכיח שהברייתא שבחולין אינה לפי ההלכה ולא דסמכא היא.

כשבא דב דימי לנהרדעא דן עם חכמי העיר והבין שלא דייק במסירת מאמרו של ר' יוחנן ושציץ אינו אריג אלא תכשיט. הוא קיבל את דעת אביי, תיקן את דבריו ובזה נידחתה הברייתא בחולין. מכאן מתבאר שהרמב"ם בהל' כלי מקדש פ"ט הל' א' אינו מזכיר במעשה הציץ את הכיפה (ו'כסף משנה" תמה עליו שם פ"י הל' ג').